

LỊCH SỬ VĂN HÓA

TRIỂN LÃM QUỐC TẾ THƯỢNG HẢI 2010: GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG GÓP PHẦN QUẢNG BÁ HÌNH ẢNH QUỐC GIA CỦA TRUNG QUỐC

TH.S CHỦ BÍCH THU

Viện Nghiên cứu Trung Quốc

Mở đầu:

Bước sang thế kỷ XXI, sự gia tăng nhanh chóng sức mạnh tổng hợp đã tạo thế mạnh cho Trung Quốc trong quá trình xây dựng hình ảnh quốc gia. Trung Quốc chủ động bày tỏ quan điểm “phát triển hòa bình”, hướng tới mục tiêu xây dựng “thế giới hài hòa”, đồng thời nhận thức rõ tầm quan trọng của hình ảnh quốc gia trong việc hỗ trợ tích cực cho phát triển kinh tế và vị thế chính trị. Sau hơn 30 năm thực hiện cải cách mở cửa, hình ảnh Trung Quốc đã có nhiều thay đổi, từ một nước có nền kinh tế yếu kém, khép kín, trở thành đất nước trỗi dậy mạnh mẽ với tốc độ tăng trưởng kinh tế nhanh và liên tục. Trong những năm gần đây, Chính phủ Trung Quốc đặc biệt quan tâm đến vấn đề tạo dựng

hình ảnh quốc gia trong mắt bạn bè quốc tế. Mục tiêu xây dựng hình ảnh quốc gia của Trung Quốc nhấn mạnh vào quan điểm phát triển hòa bình và xây dựng thế giới hài hòa. Quan điểm “Xây dựng thế giới hài hòa” được Chủ tịch nước CHND Trung Hoa Hồ Cẩm Đào nêu ra tại Đại hội XVI ĐCS Trung Quốc năm 2002. Theo đó, Trung Quốc muốn tạo dựng hình ảnh một đất nước đang giành được nhiều thành tựu trong phát triển kinh tế xã hội, tham gia đầy đủ và có trách nhiệm vào công việc chung của cộng đồng quốc tế - “một xã hội hài hòa trong một thế giới hài hòa”. Quan điểm “Phát triển hòa bình” được trình bày trong cuốn Sách Trắng có tiêu đề “*Con đường phát triển hòa bình của Trung Quốc*” do Văn phòng Thông tin của Quốc

Vụ viện Trung Quốc công bố ngày 22/12/2005. Phản biện lại những lập luận trong thuyết “Mối đe dọa Trung Quốc” của phương Tây, Sách Trắng đã khẳng định rõ Trung Quốc trỗi dậy hòa bình là tất yếu, thông qua con đường phát triển hòa bình, Trung Quốc đang nỗ lực xây dựng đất nước ngày càng hiện đại, giàu mạnh và không ngừng có những đóng góp cho sự tiến bộ chung của nhân loại. Như vậy, sự trỗi dậy của Trung Quốc hoàn toàn không phải là “mối đe dọa” mà là cơ hội cho các nước cùng hợp tác với Trung Quốc để phát triển.

Đặc biệt, Trung Quốc nhận thức rõ việc xây dựng hình ảnh quốc gia cần dựa vào nền tảng bản sắc văn hóa của dân tộc. Trong bài phát biểu tại Đại hội văn hoá lần thứ VIII của Trung Quốc, ngày 10-11-2006, Chủ tịch Hồ Cẩm Đào cho rằng: *“Ngày nay, vị trí của văn hoá trong cạnh tranh sức mạnh tổng hợp ngày càng quan trọng. Quốc gia nào nắm được lợi thế trong phát triển văn hoá, sẽ nắm quyền chủ động tốt hơn trong quá trình cạnh tranh quốc tế khốc liệt”*⁽¹⁾. Trên cơ sở coi văn hóa là một nhân tố quan trọng trong cạnh tranh sức mạnh tổng hợp, ĐCS Trung Quốc đã đặt vấn đề “nâng cao sức mạnh mềm văn hoá” như là mục tiêu chiến lược của sự nghiệp phát triển văn hóa hiện nay. Tiếp đó, tháng 7/2009 Chính phủ nước này đã ban hành Quy hoạch “Chấn hưng ngành văn hóa”, nhằm tăng cường hơn nữa khả năng ảnh hưởng của văn hóa Trung Hoa, tạo ra

sức cạnh tranh văn hóa trên phạm vi toàn cầu. Theo đó, văn hóa Trung Quốc cần đi ra thế giới trong diện mạo hợp tác, nhấn mạnh hòa hợp, hòa bình, lấy con người làm gốc với tinh thần nhân ái, khoan dung. Hiện nay, sức cạnh tranh văn hoá của Trung Quốc vẫn được đánh giá là chưa tương xứng với vị thế nước lớn với bề dày 5000 năm lịch sử. Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 chính là cơ hội để Trung Quốc quảng bá những giá trị văn hóa đặc sắc ra thế giới, góp phần tích cực vào việc nâng cao hình ảnh quốc gia.

1. Triển lãm quốc tế và cơ hội xây dựng hình ảnh quốc gia

Có thể nói, xây dựng hình ảnh quốc gia là vấn đề không mới trong nền chính trị hiện đại và được các quốc gia quan tâm ngày càng nhiều. Mục đích của việc xây dựng hình ảnh quốc gia là nhằm tạo ra cái nhìn có lợi nhất của thế giới đối với đất nước mình để phát triển kinh tế, mở rộng ngoại thương, thu hút đầu tư, truyền bá các giá trị văn hóa..., từ đó nâng cao vai trò và vị trí của quốc gia trên trường quốc tế. Cùng với việc sử dụng “sức mạnh mềm” kết hợp với “sức mạnh cứng” trong quan hệ quốc tế, các nước từ siêu cường, cường quốc đang lên cho đến các nước đang phát triển đều có những chiến lược xây dựng hình ảnh quốc gia riêng của mình nhằm hướng tới mục tiêu tăng cường an ninh, thúc đẩy kinh tế phát triển và mở rộng ảnh hưởng. Triển lãm quốc tế (World Expo) là hoạt động triển lãm quốc tế chính thức, do

Cục Triển lãm quốc tế (BIE) điều phối và quản lý. Các nước tham gia triển lãm với tư cách quốc gia. Hoạt động này kéo dài 4 - 6 tháng nhằm giới thiệu các lĩnh vực kinh tế, công nghệ, văn hóa, xã hội, môi trường của các nước tham gia⁽²⁾. Triển lãm nhằm thúc đẩy sự trao đổi ý tưởng và kinh nghiệm phát triển giữa các nước trên thế giới về kinh tế, văn hóa, khoa học và kỹ thuật. Đây cũng là cơ hội để các nước tham gia giới thiệu các thành tựu phát triển của mình cũng như tăng cường các mối quan hệ quốc tế. Từ trước tới nay, World Expo luôn được đánh giá là một trong những cuộc triển lãm lớn nhất thế giới về kinh tế, khoa học, công nghệ và trao đổi văn hóa. Triển lãm quốc tế đầu tiên là Expo London 1851 đã chứng minh tầm vóc siêu cường của nước Anh, nơi mở đầu cuộc cách mạng công nghiệp. Expo Osaka 1970 là sự kiện đánh dấu sự trỗi dậy của Nhật Bản thành cường quốc công nghiệp. Đối với Trung Quốc, Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 cũng mang hàm ý tương tự khi nước này đã vượt Nhật Bản vươn lên trở thành nền kinh tế lớn thứ 2 trên thế giới sau Mỹ trong quý II năm 2010⁽³⁾. EXPO Thượng Hải 2010 là một dịp hiếm có để Trung Quốc nâng cao vị thế và chứng tỏ sức mạnh mềm. Như vậy, Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 là sự kiện quốc tế lớn thứ 2 tại Trung Quốc, sau Thế vận hội Bắc Kinh năm 2008, cũng là triển lãm quốc tế đầu tiên được tổ chức tại một quốc gia đang phát triển đã một lần nữa khẳng định năng lực tổ chức các sự kiện quốc tế của Trung Quốc.

Trước hết, Trung Quốc coi đây là một sự kiện lớn mang tính toàn cầu và có sức ảnh hưởng sâu rộng với sự tham gia của 246 quốc gia và tổ chức quốc tế, hơn 73 triệu lượt khách tham quan, đạt con số kỷ lục trong các kỳ Triển lãm quốc tế⁽⁴⁾. Các nước tham gia triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 tìm được nhiều cơ hội hợp tác về văn hóa, chính trị, ngoại giao... thông qua các diễn đàn trao đổi diễn ra trong suốt thời gian triển lãm. Phát biểu tại cuộc họp báo thường kỳ ngày 2/11/2010, người phát ngôn Bộ Ngoại giao Trung Quốc Hồng Lỗi chỉ rõ: “Ngoại giao Expo đã tiếp tục mở rộng kênh hợp tác giữa Trung Quốc với các nước lớn, tăng cường nhịp cầu hữu nghị với các nước xung quanh, củng cố nền tảng đoàn kết và hợp tác với các nước đang phát triển, thúc đẩy hợp tác kinh tế, văn hóa, khoa học- công nghệ, bảo vệ môi trường giữa các nước trên thế giới”⁽⁵⁾.

Thứ hai, triển lãm quốc tế có thể được xem như một thị trường lớn, thị trường xuyên quốc gia toàn cầu. Với lượng du khách tham quan hội chợ lên tới hơn 73 triệu lượt người đã trực tiếp hoặc gián tiếp tạo ra mức tiêu thụ đáng kể. Hơn nữa, nhân cơ hội này các nhà tài trợ chính thức, nhiều công ty có thể khai thác tiềm năng thị trường, tạo ra thị trường mới thông qua việc phân tích các nhu cầu của người tiêu dùng.

Đặc biệt, sau thành công của Thế vận hội Bắc Kinh 2008, Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 lại một lần nữa đem đến cho Trung Quốc cơ hội khuyếch

trường những thành tựu phát triển kinh tế - xã hội, cũng như nâng cao nhận thức của người dân các nước trên thế giới về văn hóa Trung Quốc. Như vậy, Trung Quốc cho rằng, việc tổ chức Triển lãm quốc tế đem lại giá trị to lớn, cụ thể là 4 “đại”, đó là: *đại trưng bày, đại giao lưu, đại hợp tác và đại phát triển*, đặc biệt đây là cơ hội tốt để nâng cao hình ảnh quốc gia và mở rộng ảnh hưởng của văn hóa Trung Hoa⁽⁶⁾.

2. Giá trị văn hóa truyền thống tạo nên đặc sắc Trung Hoa trong Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010

Ngày 31/10/2010, Expo Thượng Hải 2010 đã bế mạc sau 6 tháng mở cửa, kết thúc thành công kỳ triển lãm lần thứ 41 với sự đánh giá cao của dư luận quốc tế. Triển lãm đã quy tụ những thành quả sáng tạo mới nhất của nhân loại, 246 quốc gia và tổ chức quốc tế đã cùng trải qua một kỳ triển lãm đặc sắc và ấn tượng. Với chủ đề “*Thành thị, khiến cuộc sống càng thêm tươi đẹp*”, trong khoảng thời gian 184 ngày, Triển lãm quốc tế Thượng Hải đã trình diễn hơn 800 chương trình nghệ thuật đặc sắc với hơn 20 nghìn buổi biểu diễn có sự góp mặt của các nghệ sĩ xuất sắc nhất đến từ 5 châu lục, trở thành một sân khấu giao lưu văn hoá lớn giữa các nước, nơi các nền văn hóa khác nhau giao lưu, hội nhập và cùng tồn tại⁽⁷⁾. Những màn trình diễn văn nghệ đặc sắc này đã được truyền hình trực tiếp trên các kênh của

Trung Quốc và nhiều kênh nước ngoài. Đặc biệt, Triển lãm quốc tế Thượng Hải có ý nghĩa hơn bởi năm 2010 được Liên hợp quốc lựa chọn là Năm quốc tế hữu nghị giữa các nền văn hóa, hướng tới tăng cường đối thoại và sự hiểu biết chung, thúc đẩy tôn trọng văn hóa, phá vỡ rào cản giữa các nền văn hóa đa sắc tộc. Trong vai trò nước chủ nhà, nền văn hóa truyền thống lâu đời của Trung Quốc lại một lần nữa được tôn vinh. Trước tiên, phải nói tới sự tiếp thu mang tính sáng tạo đối với những nét đẹp của văn hóa truyền thống. *Hải Bảo* – linh vật của Expo Thượng Hải 2010, được sáng tạo từ ý tưởng về chữ “Nhân” trong tiếng Hán, để truyền tải tư tưởng Nho gia cũng như nội hàm tinh thần thời đại “Di nhân vi bản” của Trung Quốc. Lấy con người làm gốc chính là nội dung quan trọng trong quan điểm “Phát triển khoa học” mà ĐCS Trung Quốc đã đề ra từ Đại hội TW 3 khoá XVI (tháng 10 – 2003). Theo đó, quan niệm phát triển liên tục, hài hòa, toàn diện, lấy con người làm gốc, không những thống nhất trong việc phát triển thành thị - nông thôn, phát triển kinh tế – xã hội, phát triển hài hoà giữa trong nước và ngoài nước, mà còn bao gồm cả phát triển hài hoà giữa con người và tự nhiên. Từ ngàn xưa, từ y học và dưỡng sinh cho đến kiến trúc và phong thủy người Trung Quốc đã quan niệm sống hài hòa, cân bằng. Như vậy, khi bàn tới vấn đề phát triển,

nước chủ nhà Trung Quốc cho rằng không thể không chú ý tới vấn đề bảo vệ môi trường và cân bằng sinh thái. Triển lãm Trung Quốc cũng được thiết kế trên nguyên tắc sử dụng nguyên liệu tự nhiên, lấy chủ đề "Tìm kiếm" làm dòng chính với ba khu trưng bày: "Dấu vết phương Đông", "Hành trình tìm kiếm" và "Hành động các-bon thấp" để du khách có thể phát hiện và cảm nhận trí tuệ Trung Hoa trong phát triển đô thị. Với tên gọi "Vương miện phương Đông", Nhà triển lãm Trung Quốc thể hiện rõ lối kiến trúc cổ truyền thống. Kết cấu mái vòm được liên kết chặt chẽ bởi 56 ngà voi – tượng trưng cho 56 dân tộc Trung Hoa, tạo dáng như chiếc mũ của hoàng đế thời xưa với 6 tầng lớp đưa dần ra và được nâng đỡ bởi 4 trụ chính, bên dưới là các gian hàng giới thiệu những nét đặc sắc của các tỉnh, thành phố, khu vực của Trung Quốc⁽⁸⁾. Đây được coi là tám danh thiếp quốc gia Trung Quốc, nơi khách tham quan có thể tiếp cận với văn hóa, tư tưởng, cũng như quan niệm giá trị đương đại của Trung Quốc. Tiếp sau Thế vận hội Bắc Kinh, Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 đã đem đến một cơ hội nữa để Trung Quốc thể hiện sức ảnh hưởng quốc tế của mình. Chính vì thế, tại triển lãm lần này đã nổi bật lên hoạt động mang tên "yếu tố Trung Quốc" - các khu vực, tỉnh thành luân phiên tổ chức nhiều hoạt động biểu diễn văn hóa nghệ thuật giới thiệu những nét

văn hóa truyền thống đặc sắc riêng của mình. Trong suốt thời gian triển lãm, 19 tỉnh thành tiêu biểu của Trung Quốc, như: Bắc Kinh, Thiên Tân, Hà Bắc, Sơn Tây, Hải Nam... đã liên tiếp tổ chức các hoạt động quảng bá với mục đích cho thế giới biết tới và cảm nhận được những nét đặc sắc, phong phú của nền văn hóa truyền thống Trung Hoa. Expo Thượng Hải 2010 có thể ví như một cánh cửa để văn hóa Trung Hoa vươn ra thế giới. Ngày đầu tiên mở cửa đã có hơn 50 buổi biểu diễn nghệ thuật, trong đó nước chủ nhà đã đem tới các tiết mục võ Thiếu Lâm, xiếc, nghi thức pha trà, khiêu vũ thể thao, hí kịch... mang đậm bản sắc văn hoá truyền thống Trung Hoa. Mười hăng trà nổi tiếng của Trung Quốc đã được trưng bày tại Nhà triển lãm của Liên hợp quốc, với chủ đề "*Một thế giới - Một Liên Hợp quốc - Một chén trà Trung Hoa*", hàm nghĩa rằng hương vị trà nổi tiếng của Trung Quốc sẽ lan tỏa khắp khu Nhà triển lãm của Liên hợp quốc làm nổi bật "hương vị Trung Hoa" trong khu vườn Triển lãm quốc tế. Đặc biệt, "Tứ đại danh tác" của Trung Quốc (bao gồm: *Tam Quốc diễn nghĩa, Thủy Hử Truyện, Tây Du Ký, Hồng Lâu Mộng*) là bốn tác phẩm văn học có ảnh hưởng sâu sắc trong xã hội Trung Quốc, khi được đưa vào giới thiệu trong Triển lãm đã thu hút sự quan tâm chú ý và rất được du khách coi trọng. Kịch đèn chiếu *Tam Quốc diễn nghĩa* gồm các trích đoạn:

“Thuyền cỏ mượn tên”, “Không thành kẻ”, “Thất tinh dâng”..., tác phẩm *Tây Du Ký* được trình diễn dưới loại hình múa rối, bao gồm các trích đoạn: “Biển rộng trời cao”, “Thật giả mỹ hầu vương”, “Tôi yêu Hoa quả sơn”... đều nhận được sự cổ vũ nhiệt tình của khán giả⁽⁹⁾. Bức họa “Thanh minh thượng hà đồ” của danh họa Trương Trạch Đoan (1085-1145) - từng được mệnh danh là “Mona Lisa của Trung Quốc”⁽¹⁰⁾, một trong những tác phẩm nổi tiếng nhất của nền hội họa Trung Hoa, cũng được trưng bày tại Triển lãm. Tại đây, bức tranh được phóng với kích thước lớn gấp 30 lần so với bức tranh cổ ngày xưa. Trong tranh, nước có thể chảy, người có thể đi lại. Khoa học công nghệ hiện đại đã giúp khách tham quan cảm nhận một cách sống động không khí sầm uất náo nhiệt, phong cảnh thiên nhiên tươi đẹp và đời sống của người dân Biện Kinh (kinh đô thời Bắc Tống) trong tiết Thanh Minh, thể hiện hồn văn hóa truyền thống của Trung Quốc. Đánh giá cao những thành quả tinh thần của Triển lãm quốc tế Thượng Hải, ông Vicente Loscertales - Tổng thư ký Tổ chức Triển lãm quốc tế khẳng định: “Triển lãm Thượng Hải 2010 đã đi vào lịch sử và thiết lập những tiêu chuẩn mới cho một hội chợ thế giới”⁽¹¹⁾.

Thực vậy, dựa vào sức hấp dẫn của nền văn minh lâu đời cùng với phương thức tuyên truyền hiệu quả, Trung Quốc

đã thành công trong việc quảng bá những giá trị văn hóa của mình ra thế giới. Có thể nói, Triển lãm Thượng Hải đã viết nên trang mới trong sự giao lưu giữa nhân dân Trung Quốc với nhân dân các nước cũng như giữa các nền văn minh của nhân loại.

Kết luận:

Trung Quốc hiện đang tiến những bước dài trên con đường trở dậy hòa bình. Hình ảnh quốc gia của Trung Quốc đã có sự thay đổi mạnh mẽ trong thời gian gần đây, tuy vẫn tồn tại khoảng cách khá xa giữa những gì Trung Quốc tự nhìn nhận mình và suy nghĩ của thế giới về Trung Quốc. Trung Quốc được thế giới nhìn nhận như một quốc gia có nền chính trị ổn định, kinh tế phát triển mạnh mẽ, văn hóa hấp dẫn, nhưng lại chứa đựng những mối đe dọa về sự trở dậy của bá quyền, những quan ngại về cách hành xử của nước lớn, là nơi thường xuyên nảy sinh các vấn đề về nhân quyền, nơi phát triển kinh tế quá nóng để lại nhiều hậu quả cho môi trường và con người. Xây dựng hình ảnh quốc gia thông qua việc truyền bá quan niệm giá trị văn hóa, thúc đẩy đối thoại giữa các nền văn minh là hướng tiếp cận hiệu quả và thông minh mà Trung Quốc đã và đang tập trung hướng tới. Trung Quốc cho rằng, một hình ảnh quốc gia hấp dẫn phải thể hiện được đặc trưng văn hóa dân tộc. Tinh túy văn hóa truyền thống không những là cơ sở để

xã hội phát triển ổn định mà còn là nguồn lực quan trọng trong giao lưu tuyên truyền đối ngoại. Như vậy, việc quảng bá văn hóa sẽ góp phần tạo điều kiện môi trường chính trị quốc tế thuận lợi cho con đường “trỗi dậy hòa bình” của Trung Quốc. Thành công của Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010 – trên lâm quốc tế đầu tiên được tổ chức tại một quốc gia đang phát triển đã chứng tỏ rõ hơn ảnh hưởng toàn cầu đang ngày một gia tăng của Trung Quốc.

sự hội nhập văn hóa đa nguyên”. Nguồn: <http://vietnamese.cri.cn> ngày 15/06/2010

(8) “Cảm nhận nhà triển lãm Trung Quốc tại Triển lãm quốc tế Thượng Hải”. Nguồn: <http://vietnamese.cri.cn> ngày 25/2/2010

(9) Hàn Thắng Bảo: “Tứ đại danh tác của Trung Hoa được coi trọng tại Triển lãm quốc tế Thượng Hải”. Nguồn: 中新网 13/10/2010

(10) “China’s Mona Lisa’ Makes a Rare Appearance in Hong Kong”. The New York Times, 4/7/2007

(11) Triển lãm quốc tế Thượng Hải và những kỷ lục. Nguồn: <http://tuoitre.vn>, 31/10/2010

TÀI LIỆU THAM KHẢO

CHÚ THÍCH:

(1) Trích bài phát biểu của Tổng bí thư Hồ Cẩm Đào trong Hội nghị văn hóa lần thứ 8, ngày 10/11/2006.

(2) “Vài nét về Hội chợ Thế giới”. Nguồn: <http://vietnamese.cri.cn> ngày 22/1/2010

(3) “Trung Quốc vượt Nhật Bản trở thành nền kinh tế lớn thứ 2”. Nguồn: <http://www.laodong.com.vn> ngày 16/8/2010

(4) “World Expo Thượng Hải nêu kỷ lục về số người tham quan”. Nguồn: <http://www.cinet.gov.vn>, ngày 2/11/2010

(5) “Tổ chức thành công Expo đã kiên định niềm tin và quyết tâm đẩy mạnh cải cách mở cửa của Trung Quốc”. Nguồn: <http://vietnamese.cri.cn> ngày 2/11/2010

(6) Hà Giai Tấn: “Triển lãm quốc tế với việc xây dựng hình ảnh quốc gia và thương hiệu thành phố”, *Giải phóng nhật báo*, ngày 31/5/2009

(7) “Triển lãm Thượng Hải, vũ đài lớn của

1. Hà Giai Tấn: “Triển lãm quốc tế với việc xây dựng hình ảnh quốc gia và thương hiệu thành phố”, *Giải phóng nhật báo*, ngày 31/5/2009

2. Hàn Thắng Bảo: “Tứ đại danh tác của Trung Hoa được coi trọng tại Triển lãm quốc tế Thượng Hải”. Nguồn: 中新网, 13/10/2010

3. Nguyễn Thị Hằng Ngân, *Xây dựng hình ảnh quốc gia trong chính sách đối ngoại của Trung Quốc những năm đầu thế kỷ XXI*, khóa luận tốt nghiệp, Học viện Ngoại giao Việt Nam, Hà nội, 2010.

4. Thái Kiến Quốc: “Triển lãm quốc tế Thượng Hải với vấn đề xây dựng sức mạnh mềm văn hóa của Trung Quốc”, *Hồng kỳ văn cảo*, 10/5/2010

5. “China’s Mona Lisa’ Makes a Rare Appearance in Hong Kong”. The New York Times, 4/7/2007

6. “Những giá trị văn hóa của Triển lãm quốc tế Thượng Hải 2010”, *Báo Khoa học xã hội Trung Quốc*, ngày 10/5/2010

